

УДК 378.046.4

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ МИКОЛАЇВЩИНИ

*Василь Шуляр,
Ірина Белова*

У статті автори зробили спробу узагальнити досвід колективу інституту щодо вибудови стратегій і тактик професійного розвитку педагогічних працівників регіону.

Ключові слова: професійний розвиток, стратегія, формальна, неформальна та інформальна освіта, андрагогіка, моделі професійної компетентності педагога.

ПРОФЕСИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГА В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ НИКОЛАЕВЩИНЫ

*Василий Шуляр,
Ирина Белова*

В статье авторы сделали попытку обобщить опыт коллектива института по выстраиванию стратегий и тактик профессионального развития педагогических работников региона.

Ключевые слова: развитие, стратегия, формальное, неформальное и информальное образование, андрагогика, модели профессиональной компетентности педагога.

TEACHER'S PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN TERMS OF REFORMING MYKOLAYIV EDUCATIONAL SECTOR

*Vasil' Shulyar,
Irina Belova*

The authors have attempted to summarize the experience of the Institute staff on the building of strategies and tactics of professional development pedagogs in the region.

Key words: development, strategy, formal, non-formal and informal education, andragogy, model to professional competence of the teacher.

Актуальність проблеми. Політичні, соціально-економічні й науково-технічні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, є визначальними чинниками реформування системи освіти в Україні. У свідомості все більше стверджується розуміння значущості освіти як найважливішої суспільної цінності, чинника економічного просування конкретного громадянина й країни в цілому, професійного зростання особистості, що

забезпечує вищу якість життя в різних його проявах: громадському, професійному, родинному, особистому тощо.

За останні роки вже напрацьовано портфель нормативних освітянських документів національного та регіонального значення, що свідчить про масштабне реформування галузі освіти як базового кластера, який є ключем до нового етапу розвитку нашої країни взагалі та Миколаївщини

зокрема як одного з перспективних наукових і освітніх центрів України.

Завдання статті: окреслити стратегії професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти, репрезентувати напрацювання колег інституту щодо означеної проблеми та представити колективний досвід науково-педагогічних працівників, методистів нашого закладу.

У цьому контексті в умовах реформування освітньої галузі об'єктивно висувається питання створення умов для якісного підвищення кваліфікації, що складає важливий вплив на розвиток післядипломної освіти в цілому, а також на функціонування обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. Це, в свою чергу, суттєво вплинуло на пошук Миколаївським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти нових стратегій і відповідно сучасних моделей підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів Миколаївської області на засадах індивідуалізації навчального процесу, побудови індивідуальних освітніх траєкторій професійного розвитку педагогів.

Стратегія запровадження нових привабливих методик і технологій здійснюється в інституті шляхом трьох видів освітньої діяльності: формальної, неформальної та інформальної освіти. Тим самим зроблена спроба закріпити в суспільній свідомості розуміння взаємної відповідальності суспільства, держави й особистості за розвиток освітніх процесів.

У результаті ми отримуємо:

- динамічність системи, своєчасне реагування на сучасні виклики суспільства й освіти, потреби особистості;
- створення сучасного нормативно-правового поля, що

забезпечить можливість здобувати освіту впродовж усього життя на основі індивідуальних навчальних планів, різноманітних за видами, формами та моделями навчання.

У контексті формальної освіти в інституті накопичено досвід підвищення кваліфікації за очною (денна, вечірня) та заочною (дистанційна) формами навчання, що можуть поєднуватися. Системні курси підвищення кваліфікації дають можливість педагогу щонайменше один раз на п'ять років пройти навчання, долучившись до потужних ресурсів МОШПО, що є більш потужним, ніж ресурси ЗНЗ та РМК. Щорічно структурними підрозділами розробляються та запроваджуються понад 70 варіантів навчально-тематичних планів, навчально-методичне забезпечення курсів.

За останні три роки курсами підвищення кваліфікації охоплено близько 125 000 педагогічних і керівних кадрів Миколаївської області, забезпечено роботою 520 груп.

У Миколаївській області поступово змінюються форми навчання дорослих на основі такої прогресивної педагогічної технології, як *дистанційне навчання*, що базується на сучасних досягненнях інформатики, інформаційно-комунікаційних та мережевих технологій. Здійснивши аналіз сучасного стану і перспектив розвитку системи дистанційної освіти, починаючи з 2008 року, шляхом спроб і помилок, працівники інституту розробили й апробували модель організації підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Миколаївської області, що поєднує очні та дистанційні форми навчання. *Тривалість курсів* – 6 місяців (24 тижні) при *обсязі навчального навантаження* загальною кількістю 216 годин (6,0 кредитів). До

кожної категорії слухачів курсів було створено репозитарій навчально-методичних комплексів, що дало можливість *провести модернізацію класичної моделі* з метою зменшення терміну перебування в МОІППО за рахунок збільшення форм мережевого спілкування.

Але нові соціально-економічні умови, рівень підготовленості учителів ЗНЗ і науково-педагогічних працівників МОІППО, пропозиції педагогів області, керівників ЗНЗ змусили нас до пошуку альтернативних, більш економічних і ефективних моделей підвищення кваліфікації – «Модель кредитно-трансферного підвищення кваліфікації» (розробник *Веліховська А. Б.*). *Ідея моделі: протягом 5 років (термін умовний) педагогічний працівник проходить дистанційні міні-курси (1 кредит = 30 годин) за власним бажанням без відриву від виробництва.*

Ефективній організації курсів підвищення кваліфікації сприяє реалізація моделі *змішаного навчання*, що внесло зміни в невід’ємні елементи традиційної системи післядипломної педагогічної освіти, замінюючи дошку і крейду, зошит та ручку на спільну працю з викладачем та колегами в Google-формах, Google-таблицях, Google-презентаціях. Застосування у МОІППО базових сервісів Google допомагає слухачам курсів більш глибоко усвідомити нарізлу необхідність переходу *від кваліфікаційної до компетентнісної моделі організації післядипломної освіти* (Олійник Лія Миколаївна, *куратор курсів* напряму «Вихователі дошкільних навчальних закладів. Ранній вік», «Інструктори з фізичної культури ДНЗ»).

Цікавий досвід напрацьовано в інституті з інноваційної освітньої тренд-моделі – *перевернуте навчання* (Бабійчук В. Г.) з використанням

персонального веб-ресурсу (сайту, блогів) «Інноватика в освіті Миколаївщини» – *суть якої* полягає у зміні ролей і видів діяльності учасників навчального процесу – від теорії (поза аудиторією) до практики (під час аудиторних занять).

Багаторічна практика викладачів кафедри природничо-математичної освіти та ІТ (завідувач Клименко Л. О.) щодо співпраці з педагогами ЗНЗ дає підстави стверджувати: *учитель потребує постійної уваги та опікування з боку методичної служби. У межах загальнокафедрального дослідження розроблено модель створення організаційно-педагогічних умов підвищення фундаментальної (прикладної) та методичної підготовки вчителів природничих дисциплін ЗНЗ у системі післядипломної педагогічної освіти.*

Під час визначення педагогічних умов за основу взято змістові лінії галузі «Природознавство» Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, основні напрями реалізації яких зазначені в навчальних програмах. Проте на курсах підвищення кваліфікації під час занять акцентується увага і на реперних (допоміжних лініях):

- поглиблення фундаментальних знань на прикладах про сучасні досягнення наук;
- визначення міжпредметних зв’язків і передача вчителям метапредметних знань та розробка методики впровадження їх у навчальні процеси;
- розвиток експериментальних навичок та ІТ;
- використання гуманітарного потенціалу природничих наук для виконання актуального на сьогодні завдання школи патріотичного виховання вчителів і учнів;

– формування політехнічного та екологічного мислення.

У системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників та відповідно до кафедральної теми «Компетентнісний розвиток суб'єктів філологічної та художньо-естетичної освіти» Шуляром В. І. розроблено модель організації розвитку методичної компетентності вчителів літератури під час курсів підвищення кваліфікації. Дана модель реалізується під час курсів та у між курсовий період шляхом упровадження такої інноваційної форми проведення занять як *авторська методична студія*. Реалізується як під час курсів, так і в міжкурсний період. Відповідно до вищезазначеного розроблено Положення «Про авторську методичну студію» і низку моделей, що конкретизують та дають уявлення про форми і змістове наповнення занять: методичне студійне заняття, урок-майстерня, майстер-клас.

Окрім цього автором практикується проведення традиційних форм підвищення кваліфікації вчителів літератури: лекційно-семінарські, індивідуальні та групові заняття, семінари, тренінги, дослідно-експериментальна співпраця, проведення консультацій тощо.

Аналіз кадрового складу вчителів області свідчить про достатньо високий відсоток нефахівців, які викладають предмет, що у свою чергу дає підстави для висновків про вагомий роль курсів підвищення кваліфікації в забезпеченні фахового становлення та професійного росту педагога. Відповідно, з метою задоволення професійних потреб освітян та з урахуванням специфіки функціонування регіональної системи освіти й особливостей тарифікаційного навантаження педпрацівників ЗНЗ області МОППО розроблено технології підвищення кваліфікації одночасно за двома й більше спеціальностями для

вчителів, які викладають декілька предметів у межах освітньої галузі державних стандартів.

На запити педагогічних і керівних кадрів працівниками інституту розроблено освітньо-професійні програми проблемних курсів підвищення кваліфікації з кількох предметів одного профілю.

Невід'ємною формою підвищення кваліфікації молодих фахівців, що сприяє їх професійному розвитку, є інноваційний проект «Дворічне стажування молодих спеціалістів системи освіти», яких реалізується при МОППО з 1998 року. Щорічно суттєво збільшується кількість учасників проекту.

Також на замовлення освітніх установ області практикуються позапланові курси підвищення кваліфікації (тренери ДЮСШ, інженерно-педагогічні кадри). У березні 2015 року МОППО здійснив підвищення кваліфікації музичних керівників ДНЗ Закарпатської області в кількості 52 осіб за дистанційною формою навчання.

У початковій школі завершився поетапний перехід до впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти. Із метою підготовки педагогічних кадрів за останні три роки до його впровадження більше 1,5 тисячі вчителів початкових класів пройшли курси підвищення кваліфікації зі спецкурсом «Викладання інформатики в початковій школі», що дало змогу педагогам викладати цей предмет на ряду з іншими та формувати вміння вчитися (як ключову компетентність) на міжпредметному рівні. Щороку проводиться також курсова підготовка вчителів початкових класів із викладання іноземної мови з першого класу, засвоєння нового змісту та сучасних технологій і методик викладання всіх навчальних предметів.

Для вчителів початкових класів проводяться обласні науково-методичні заходи: університети знань, творчі лабораторії розвитку початкової освіти (за освітніми галузями Державного стандарту початкової загальної освіти), міжрайонні центри оперативного

навчання, авторські творчі майстерні, круглі столи, обласний методичний актив, школа методиста тощо. Традиційними стали творчі зустрічі з авторами нових програм, посібників та підручників.

Зустріч із Г. П. Лишенко

Зустріч педагогів із О. В. Вашулеко

Учителі неодноразово спілкувались із С. О. Скворцовою,

Л. В. Оляницькою, Н. П. Листопад, Г. П. Лишенком, Л. Ф. Шостак (мате-

матика); М. Д. Захарійчук, О. В. Вашулеко (українська мова та літературне читання); І. М. Лапшиною (російська мова); І. В. Грушинською (природознавство), О. В. Коршуною, Г. О. Проценко (інформатика); Л. С. Аристовою (музичне мистецтво) та ін.

Апробацію нових підручників із математики (авт.: О. В. Онопрієнко, С. О. Скворцова) проводив Миколаївський муніципальний колегіум ім. В. Д. Чайки Миколаївської міської ради у рамках Всеукраїнського експерименту «Створення розвивального середовища для математично обдарованих учнів початкової школи» (керівник експерименту – доктор педагогічних наук, професор С. О. Скворцова).

У рамках експерименту над створенням дидактико-методичної системи розвитку дитячої творчості в межах навчально-виховного процесу дошкільного та загальноосвітнього навчального закладу працюють педагогічні працівники м. Миколаєва (ЗОШ № 3, № 51), м. Южноукраїнська, Новобузького, Баштанського, Вітовського районів та Миколаївської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I–III ступенів № 4

Миколаївської обласної ради; використовуються технології розвитку логічного, критичного та творчого, дивергентного мислення (керівник експерименту – доктор педагогічних наук, професор О. Я. Митник).

Над упровадженням технології «Росток» працюють учителі початкових класів м. Миколаєва, Первомайська, Южноукраїнська; Арбузинського, Новобузького, Очаківського, Миколаївського, Новоодеського, Снігурівського, Баштанського, Братського районів (автор технології – кандидат педагогічних наук, професор Т. О. Пушкарьова).

Змістовною була зустріч педагогів природничих дисциплін ЗНЗ Миколаївщини із авторами сучасних підручників із фізики – Шутом М. І., академіком Національної академії педагогічних наук України, доктором фізико-математичних наук, професором, заслуженим діячем науки і техніки України, завідувачем кафедри загальної та прикладної фізики, і Сиротюком В. Д., доктором педагогічних наук, професором, завідувачем кафедри теорії та методики навчання фізики та астрономії НПУ ім. М. П. Драгоманова.

*Учителі фізики – учасники третього засідання обласної Студії на кафедрі фізики Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.
На фото у центрі Шут М. І. і Сиротюк В. Д., автори підручників із фізики*

У системі неперервної освіти дорослих останні кілька років спостерігається тенденція до збільшення частки самоосвіти (спонтанної, інформальної освіти). У МОППО для педагогів діють форуми, мережеві спільноти, що надають змогу вчителям неформально спілкуватися із питань методики викладання предметів, програмної та технічної підтримки курсів, безпеки дітей у мережі, бути своєчасно поінформованими щодо змін нормативної бази, досягнень педагогічної науки та методики тощо. Різноманітні форми інформальної освіти, зокрема участь у професійних спільнотах, навчання за відкритими дистанційними курсами, участь у вебінарах, онлайн-ових майстер-класах, пошук та ознайомлення з навчальними матеріалами з професійних тем, вимагають від учителя не тільки оновлення знань, умінь та навичок у відповідній галузі, а й оволодіння новими вміннями щодо самоорганізації, визначення пріоритетів професійного розвитку та побудови власної освітньої траєкторії.

Із метою підготовки педагогів до викладання предметів за новими навчальними планами і програмами в області організовано роботу обласних творчих груп, університетів знань, шкіл педагогічної майстерності, авторських майстерень тощо. До їх складу ввійшли високо компетентні педагоги, які на високому рівні володіють сучасними технологіями, знаннями, готові до роботи в нових ринкових умовах та здатні продукувати інноваційні, цікаві ідеї, спрямовані на якість освітнього процесу. Результатом такої роботи стало напрацювання навчально-методичних матеріалів щодо особливостей організації навчально-пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення предметів за новими програмами, зміст яких укладений відповідно до запитів педагогів області.

Щоденно зростає потреба в

учителях, які не бояться модернізувати зміст своєї діяльності шляхом критичного, творчого її вдосконалення, професійного зростання. Подолати кризові настрої і стимулювати до креативності покликана сьогодні модернізована методична служба області, що здійснюватиме науково-методичний супровід діяльності педагога через призму інноваційних форм, методів і підходів.

Прямим продуктом впливу на професійний розвиток миколаївських педагогів, їх творчий пошук, інноваційну діяльність навчальних закладів Миколаївської області стали навчальні технології, що інститут репрезентує на численних міжнародних, всеукраїнських виставках, форумах, конференціях; відкриті наукові студії для вчителів та учнів «Наука і ми» за участі відомих особистостей нашого краю, наукових діячів; оригінальні виховні ідеї, презентовані в учнівських проектах, зокрема в низці краєзнавчих проектів на започаткованій Регіональній Вікіпедії, серії «Батьківських дебатів» та «Батьківської трибуни», колективному написанні, виданні та грифуванні навчально-методичного комплексу «Усвідомлене та відповідальне батьківство», культурно-екологічних акцій «Посади калину», «Посади вишню – окрасу рідного краю»; нестандартні підходи в управлінні (кластерний підхід до організації освітньо-культурного соціуму села, до управлінської організації праці в умовах перекладення повноважень на керівників НЗ та введення освітньої субвенції, розробка Соціального паспорта освітньої галузі); пошуки духовних скарбів нашого народу завдяки великій роботі в напрямі духовно-морального спрямування освіти рідного краю.

Свої творчі здобутки та педагогічні знахідки педагоги презентують на різних освітянських конкурсах. Найпрестижнішим серед них

є щорічний всеукраїнський конкурс «Учитель року», до організації та проведення якого чимало зусиль докладають як працівники інституту, так і відділи (управління) освіти. Двадцятирічний досвід проведення освітянського змагання професійної майстерності є своєрідним відображенням довгого шляху, який пройшли освітяни України, зокрема Миколаївщини, у своєму розвитку. Дев'ять разів Миколаївщина брала на себе почесну та разом із тим відповідальну місію – проведення III (заключного) туру всеукраїнського конкурсу. Саме в нашому краї відбулося змагання конкурсантів із номінацій «Українська мова і література» (1998), «Музика» (2001), «Початкові класи» (2006), «Правознавство» (2007), «Зарубіжна література» (2008), «Фізика» (2009), «Математика» (2010), «Географія» (2014). А з 28 вересня до 02 жовтня 2015 року на теренах Миколаївщини уперше проходив III (заключний) тур конкурсу з чотирьох номінацій: «Українська мова і література», «Хімія», «Образотворче мистецтво», «Правознавство». Бути учасником III туру конкурсу – дуже відповідальна місія. Потрібно якнайкраще продемонструвати свій фаховий рівень, загальну культуру та педагогічний досвід, підтвердити високі результати своєї педагогічної діяльності. Тому боротьба за звання заслуженого вчителя України була напруженою та непростою. У дні конкурсу педагоги пройшли через важкі випробування, повні тривоги і сподівань (проводили уроки в навчальних закладах, запропонованих організаторами конкурсу, та їх самоаналіз, презентували творчі проекти), але разом із тим яскраво та повноцінно виявили себе, розкрили свій творчий талант.

Із метою конструювання оригінальних моделей навчально-виховного процесу та професійного розвитку педагогічних і керівних кадрів

у Миколаївській області продовжується реалізація проекту «Літня школа освітян України», що проходить на узбережжі Чорного моря, учасниками якої стали близько 300 педагогічних працівників навчальних закладів області та 200 учасників з інших областей України. У 2016 році Всеукраїнська школа методичного досвіду з проблем художньо-естетичної освіти у рамках Літньої школи освітян України відзначатиме десятирічний ювілей. Розвитку професійних компетентностей педагогів, зростанню їх кваліфікаційного рівня й відповідної якості загальної середньої освіти сприяли практикуми, тренінги, студії, дискусії, майстер-класи, авторські майстерні, проведені в рамках Літньої школи авторами навчальних програм і підручників, провідними спеціалістами Міністерства освіти і науки України, науковцями Національної академії педагогічних наук України, Інституту модернізації змісту освіти.

Інститутом ініційовано навчання педагогічних і керівних кадрів Миколаївської області за науково-педагогічним проектом «Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів до роботи за інноваційними освітніми технологіями «Академія інноваційного розвитку». Учасники отримали сертифікати про підвищення професійного рівня за інноваційною моделлю підготовки кадрів. Після накопичення необхідної кількості академічних годин слухачі Академії отримали свідоцтво, наявність якого враховуватиметься під час проходження чергової атестації.

Викладене вище дає підставити стверджувати, що обрані стратегії й конкретні управлінські рішення та тактики співпраці сприяють професійному зростанню педагогічних працівників Миколаївщини. Інститут сьогодні має всі ресурси для того, щоб забезпечити повноцінний андрагогічний

розвиток педагогів. Ліцензований обсяг у 5 000 осіб є оптимальним для того, щоб охопити весь контингент освітян

регіону та поділитися досвідом із колегами України.

Література

1. Шуляр В. І. Інноваційна науково-педагогічна діяльність у системі підготовки компетентного фахівця-філолога : [монографія] // Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Миколаївська обл. / ред. рада вид. : В. Г. Кремень (гол.) [та ін.] ; редкол. : В. Д. Будак (гол.) [та ін.]. – К. : Знання України, 2010. – 311 с. – С. 223–225; 277–293.

2. Шуляр В. І., Старєва А. М., Капустеринська Т. Д. та ін. Компетентнісно зорієнтована освіта і наука в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Навчально-методичний посібник / В. І. Шуляр, А. М. Старєва, Т. Д. Капустеринська та ін. – Миколаїв : ОШПО, 2010. – 180 с.

3. Шуляр В. І. Модель професійно-фахової компетентності сучасного вчителя в умовах неперервної освіти // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу. Науковий посібник [під заг. ред. проф. С. І. Якименко]. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 464 с. – С. 106-135. (Гриф МОН України).